

"ב-2040 לא יישאר כסף לקצבאות, דרוש מודל דיפרנציאלי להעלאת גיל הפרישה לנשים"
טלי חרותי סובר 4

הפצצה המתקתקת של גיל הפרישה: "ב-2040 המדינה תתקשה לשלם קצבאות"

"תוחלת החיים עולה, והממשלה יושבת בחיבוק ידיים", מזהיר פרופ' דניאל גוטליב, שעומד עם פרופ' אביעד טורסיני בראש התוכנית לחקר ביטחון סוציאלי באוניברסיטת בן גוריון • השניים ממליצים על מודל מדורג של העלאת גיל הפרישה לנשים – שיוצמד לעלייה בתוחלת החיים

טלי חרותי סובר

אלמלא הממשלה הנוכחית היתה נופלת ואישור תקציב המדינה היה נדחה שוב, ייתכן שימים אלה היו מוקדשים לדין יצרי בסוגיה כלכלית שכולם מסכימים על חשיבותה, ולמרות זאת מקבלי ההחלטות ממשיכים לטמון את ראשם בחול בעניינה: גיל הפרישה.

גיל הפרישה לגמלאות, וליתר דיוק גיל הוכאות לקצבת זקנה, לא עודכן כבר שנים ארוכות, חרף העלייה המתמדת בתוחלת החיים. הקיפאון בגיל הפרישה מעמיד בסכנה את האיתנות הפיננסית של מערכת הביטוח הלאומי, וגם מקשה על מערכת הפנסיה.

ההצעות להעלאת גיל הפרישה לא יושמו בינתיים, והן מעוררות לא פעם ביקורת על היותן בלתי הוגנות, בייחוד כלפי נשים לקראת פרישה המועסקות במקצועות שוחקים. עבודה חדשה שערכו הפרופסורים דניאל גוטליב ואביעד טורסיני מציעה מודל להעלאת גיל הפרישה שאמור להיות הוגן כלפי אותן נשים, וכן לסייע בפתרון בעיית האיתנות הפיננסית של הביטוח הלאומי. מחקרם של השניים, שעומדים יחד בראש התוכנית לחקר ביטחון סוציאלי, עוגן וקיטוב באוניברסיטת בן גוריון בנגב, יוצג ב-24 בפברואר ביום עיון בנושא "גיל הפרישה – קיפאון מול מדיניות מושכלת" מטעם המרכז לפנסיה, ביטוח ופסיכולוגיה כלכלית באוניברסיטת בן גוריון.

גיל הפרישה על פי החוק בישראל הוא 67, לנשים וגברים כאחד. עם זאת, נשים וכאיות להתחיל לקבל את קצבת הזקנה כבר מגיל 62, וזו גורמת לא פעם לפרישה מוקדמת שלהן משוק העבודה. העלייה החדה בתוחלת החיים מאריכה מאוד את תקופת השלום הקצבאות ועלולה למוטט את הביטוח הלאומי. "הממשלה יושבת בחיבוק ידיים", אומר גוטליב, שהיה עד לפני כמה חודשים סמנכ"ל המחקר והתכנון של המוסד לביטוח הלאומי. "גרוע מכך, למשרד האוצר יש תוכנית מסודרת מאוד להעביר

דניאל גוטליב צילום: אמיל סלמן

אביעד טורסיני

את הביטוח הלאומי מן העולם. הרעיון שלהם הוא לבטל את מרבית הביטוח, המבוסס על תשלום במשך חיי העבודה שנועד להבטיח קבלת קצבה בשנים שאחרי הפרישה. האוצר טוען שהוא יכול לשלם את הקצבאות בעצמו, ממש כפי שהוא מעביר תקציבים עבור חיינו או כבישים, ללא צורך בביטוח הלאומי בדרך. אני, לעומת זאת, כמי שרואה חשיבות גדולה בקיומו ככלי סוציאלי ראשון במעלה, מרטרד מאד."

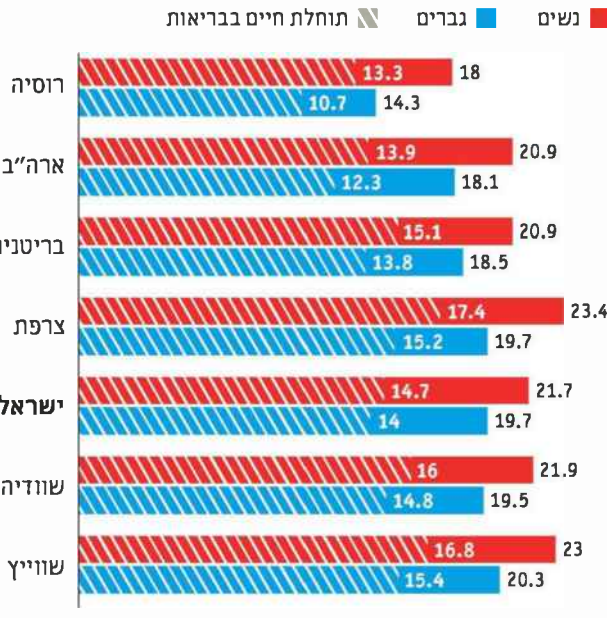
"ב-2039 לא יהיה תקציב לקצבאות"

לפי החישוב שערכו גוטליב וטורסיני, הביטוח הלאומי יגיע כבר ב-2039 למצב שבו הוא אינו יכול לשלם עוד קצבאות. "המצב לא היה מזהיר עוד לפני המשבר", אומר גוטליב, "אבל בשנה האחרונה, הרזרבות הירדלו מהר יותר". אחד הפתרונות המוכרים לעצירת ההידרדרלות הוא דחית גיל הפרישה כך שתקופת התשלום הלאומי תעשר בדמי הביטוח של העובדים שישארו בשוק העבודה.

תוחלת החיים בישראל גבוהה לעומת רוב המדינות המפותחות, אך תוחלת החיים במצב של בריאות טובה ותפקוד מלא אינה כה גבוהה, בעיקר בקרב נשים

הישורת האחרונה

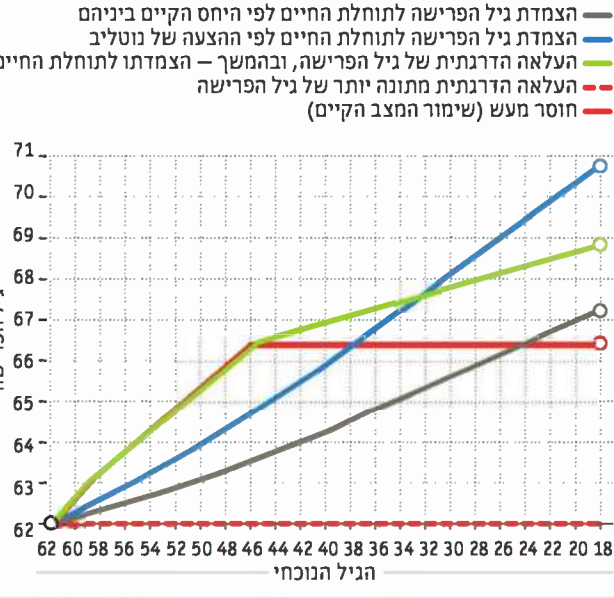
תוחלת החיים של נשים וגברים לאחר גיל 65, ב-2019

מקור: גוטליב וטורסיני (2021), על בסיס Institute of Health Metrics and Evaluation

באיזה גיל נפרוש?

גיל הפרישה לנשים בהתאם לגיל הנוכחי, בשנים, לפי הצעות שונות לרפורמה

מקור: גוטליב וטורסיני

משרד האוצר מודל שונה, שבו העלאת גיל הפרישה תחול על נשים מגיל 60 ומעלה, והוא יעלה בהדרגה מ-62 ל-65. הפעימה הראשונה בהעלאת גיל הפרישה – ל-62 שנים וארבעה חודשים – אמורה היתה לצאת לדרך כבר ביוני 2020, אך היא עוכבה בשל התפזרות הממשלה ואי-יציבות החקיקה בנושא. בשלב זה, העלאת גיל הפרישה אינה מקודמת בשום צורה, למרות ההסכמה המקצועית הרחבה על חשיבות המהלך וחרף הפגיעה שנגרמת לקרנות הפנסיה הוותיקות מהעיכוב. אשר לגיל הפרישה עצמו, החוקרים תמימי רעים כי יש לבטל את חובת הפרישה, הנחשבת כיום כחוגים רבים לגילניות ולמפלגה. מחקר שערכתי עם פרופ' אבי ספינקא הראה כמה פוגענית חובת הפרישה, אומר טורסיני. "במחקר נמצא כי היא גורמת לירידה בת 35% ברמת החיים, והמדינה צריכה להביא את זה בחשבון".

גוטליב מוסיף כי האפליה של העובדים המבוגרים נעשית על רקע גילם, ולא על רקע כישוריהם. "כל המחקרים מוכיחים שביטול גיל הפרישה לא פוגע בצעירים, מכיוון שבגילים שונים עושים תפקידים שונים, וגם המיומנויות והאיכויות שונות זו מזו", הוא אומר. "עובדים בגילים שונים לא פוגעים זה בזה, אלא משלימים זה את זה – ולכן אין סיבה להורות לאדם לצאת לגמלאות רק בגיל מסוים".

המודל הדיפרנציאלי

הפתרון שלא יפגע בנשים עורכות מבוגרות אך גם לא ברורות של הביטוח הלאומי יגיע, כך אומרים החוקרים, מהמודל הדיפרנציאלי. לדבריהם, הוא כבר נוסח בהצלחה בהולנד, דנמרק, גרמניה ובמדינות נוספות. במודל זה, גיל הפרישה מוצמד לעלייה בתוחלת החיים, אבל ההצמדה לא תחול מיידית על עובדות ועובדים בכל הגילים: מי שקרובים כבר לפרישה כמעט לא יושפעו, בעוד צעירים יידרשו לצאת לפנסיה בגיל מאוחר יותר מזה שהיה נהוג עד כה.

"אישה שהיא כיום בת 62 תחיה עד גיל 87 בממוצע", מסביר גוטליב. "אבל אישה בת 18 תחיה עד גיל 95, והבת שלה תחיה אפילו יותר. אי-אפשר לקבוע גיל פרישה אחיד לכולן. הנחת הבסיס היא שתקופת הוכאות לקצבה לא תעלה על 25% מתוחלת החיים. לכן, עבור אישה בת 62 גיל הפרישה לא ישתנה, אבל אישה שכיום היא בת 45 תתחיל לקבל קצבת זקנה בגיל 65, ואישה בת 18 תקבל קצבה מגיל 71. המודל, המיועד גם לגברים, יתעדכן עם עליית תוחלת החיים". למודל הזה יש גם מתנגדים: "במשרד האוצר חושבים שהוא לא דרמטי מספיק ולא יניב תוצאות מהירות", אומר גוטליב, "אלא שכי רגע אין הסכמה על מודל אחר, בזמן שתוחלת החיים עולה והרזרבות של הביטוח הלאומי נעלמות".

בתזכיר חוק מיוני 2019 הציע

נשים, אך רק במקום 19 בתוחלת חיים בבריאות. בראש הטבלה עומדת צרפת: 23.4 שנים נוספות בתוחלת החיים ו-17.4 שנים בתוחלת החיים בבריאות. בקרב גברים, ישראל במקום השני בתוחלת החיים (שנייה רק לשווייץ), אך רק במקום 14 (יחד עם שלוש מדינות נוספות) בתוחלת חיים בבריאות. "קבוצת בני 50-65 מדווחת על בריאות טובה יותר לעומת מי שהיו באותם גילים לפני עשור", אומר טורסיני. יתרה מכך, על פי נתוני המחקר, בקרב אותה קבוצה, עבודה מעלה את תחושת הבריאות. החוקרים מצאו פער מהותי בין נשים לגברים בקשר בין הגיל לשביעות הרצון מהעבודה: בעוד אצל גברים נכרת ירידה מיידית רית בשביעות הרצון, הרי שבקרב נשים, ככל שהגיל עולה פוחתת שביעות הרצון. התוצאות בנושא זה דומות בישראל ובעולם.

לדברי גוטליב, שלא במפתיע, קיים קשר בקרב נשים עובדות בין אי-שביעות רצון מהעבודה להערכת בריאות נמוכה. "הנתון הזה מחזק את העמדה של חברות הכנסת ושל ארגוני הנשים שהן תנגדו בשנים האחרונות להעלאת גיל הפרישה", הוא אומר. "הן טוענות שהשחיקה שממנה סובלות נשים גבוהה משל גברים, ולכן אין להן עלות את הגיל באופן שרירותי ומיידית, ללא רשת ביטחון ברורה. הן ספגו לא מעט ביקורת, אבל במידה רבה הן צדקו".